

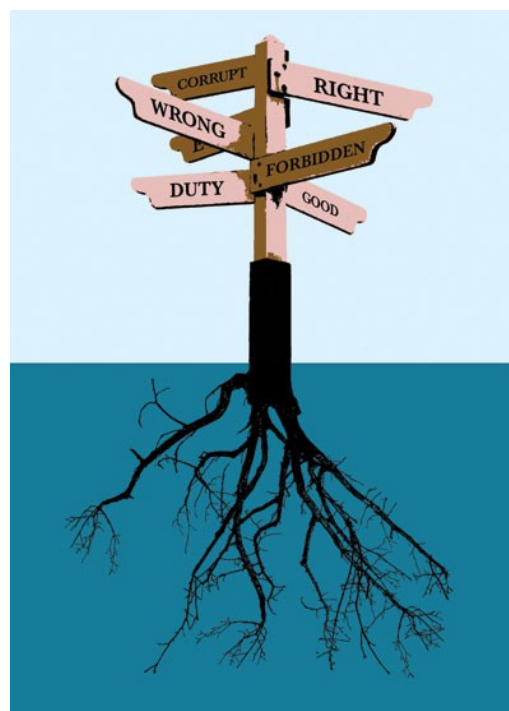
BLOQUE 3:

A ACCIÓN HUMANA

UD 7: MORAL E ÉTICA

1.- O USO PRÁCTICO DA RAZÓN

Cando falamos de razón referímonos a unha maneira determinada de usar as nosas capacidades cognitivas que nos permitan organizar o coñecemento. Pero este non é o único uso da razón; fronte ao **uso teórico** está o **uso práctico** da razón. Cando falamos de uso práctico da razón estamos a falar de **ética**.

USO TEÓRICO	USO PRÁCTICO
Vinculado ao coñecemento teórico	Vinculada ao coñecemento práctico, ou á acción. É dicir: como debemos actuar? Por que eliximos unha acción e non outra? Existe algún criterio que nos fai tomar unha decisión ou outra?

2.- A MORAL E A ÉTICA

Con frecuencia ambos conceptos confúndense e úsanse indiscriminadamente, pero en realidade non teñen o mesmo significado:

- **Ética:** deriva do grego “*ethos*” que significa: maneira de facer as cousas, hábito ou costume. A utilizaban para referirse a aqueles actos do noso comportamento que eran

“correctos” e que se aprendían repetindo as actuacións correctas unha e outra vez. Para moitos pensadores gregos, por exemplo Aristóteles, a ética apréndese non é algo innato.

Actualmente entendemos por ética **a reflexión filosófica sobre os nosos actos morais**; é dicir unha especie de “teoría” ou “normas xerais” que xustifica e explica os nosos actos.

- **Moral:** deriva do latín “*moralis*” que viña dicir algo así como: modo de facer unha cousa, uso ou práctica. Facía referencia ás actuacións concretas, estaba relacionada coa *praxis* máis que coa teoría.

Para moitos pensadores (non para todos), a moral é unha das características máis definitorias do ser humano. As persoas somos libres de elixir os nosos actos (chámase **libre albedrío**), e podemos actuar de maneira moral ou inmoral, pero non podemos ser amorais.

2.- DESARROLLO DA CONCIENCIA MORAL

Se entendemos a moral como as decisións que tomamos en cada momento e a ética como a “teoría” conformada cos hábitos ou comportamentos adquiridos, hai que pensar que aínda que nacemos co libre albedrío ou capacidade de elixir, non nacemos con **conciencia moral**. Esta vaise adquirindo ao longo da nosa vida. Podemos dicir que as nosas decisións vannos conformando como seres morais.

O pensador e psicólogo **Lawrence Kohlberg** describe unha serie de etapas ou estadios na maduración moral:

ETAPAS		SUBETAPAS	CARACTERÍSTICAS
Preconvencional	Fase Egocéntrica: coidado dun mesmo	Obediencia á autoridade	As normas proceden sempre de alguén con autoridade e respéctanse por medo ao castigo ou por ganas de premio
		Individualismo egocéntrico	Asúmense como normas propias aquelas que favorecen os intereses persoais pero non as que non nos favorecen
Convencional	Fase Altruísta: coidado dos demais	“Bo rapaz/a”	Actúase en función do que se cre cos demais esperan de un. O desexo de agradar guía a nosa actuación
		Respecto ao orden social establecido	Asúmense as normas porque síntese a necesidade de comprometerse socialmente e porque se pensa que son útiles
Posconvencional	Fase de Responsabilida: coidado de un mesmo pero tamén dos demais	Relativismo contratualista	Descúbrese o carácter relativo das leis/normas. Enténdese que só son convenios ou acordos pero se aceptan e respectan por ser un pacto entre todos
		Principios universais e Autonomía Moral	Tómase conciencia da existencia duns principios universais que están moi por encima das normas legais. Acadamos a autonomía moral por encima das normas. É a maioría de idade moral pero poucos adultos chegan a ela.

3.- RELATIVISMO E UNIVERSALISMO MORAL

Un dos grandes debates da ética ao longo da historia do pensamento foi a existencia ou non duns valores éticos universais e eternos ou se, pola contra, os valores dependen de cada época, grupo social, etnia ... En función de unha cousa ou outra definímonos como relativistas ou universalistas morais.

3.1.- Relativismo moral

Considera que non existen tales valores e que as normas e xuízos morais varían segundo as sociedades e as épocas. Nada é bo/malo para sempre, de maneira autónoma e fora de todo contexto. Cada época ten os seus valores e por tanto non podemos xulgar os actos dunha época cos valores de outra.

Os filósofos relativistas máis relevantes son:

Os Sofistas: son os primeiros en expresar abertamente a relatividade dos valores morais. Se houberse normas morais eternas e comúns a toda a humanidade, non habería guerras nin disputas; pero a historia móstranos xusto o contrario. Os valores morais son froito dun **acordo** entre os membros dun grupo (asociación, cidade, país, cultura, época) e son válidos só para ese grupo e ata que eles queiran.

Spinoza: non existe o libre albedrío, o ser humano cre que é libre pero só é unha ilusión. Todo sucede por unha “necesidade” e se non hai liberdade non hai moralidade. Somos os seres humanos quen atribuímos as cualidades de boas/malas ás cousas e actos: denominamos bo a aquilo que nos favorece e malo aquilo que nos prexudica, pero esta cualificación varía ao longo do tempo e das culturas.

Nietzsche: o seu pensamento é unha crítica radical e furibunda a todo o sistema ético da súa época acusándoo de ser a laicización dos valores cristiáns. Di que: *“Toda moral ten sido ao longo do tempo e tamén na actualidade (finais do s.XIX) un mecanismo de dominio ... un instrumento a través do cal o sector dominante da poboación extorsiona e somete á outra parte en beneficio propio,”* A moral do século XIX é unha moral enferma que nega a vida e venera a morte; unha moral que enferma ao ser humano, que o reprime; unha moral que está a favor dos necios ou incapaces e que entorpece o desenrolo dos fortes e poderosos. Pero, por enriba de todo, é unha moral con intereses.

3.2.- Universalismo Moral

Afirma a existencia de valores morais absolutos, anteriores a calquera lei ou norma positiva, que serían comúns a todos os SH, todas as culturas e tódalas épocas.

Defenden o universalismo moral:

Sócrates: contemporáneo e gran inimigo dos sofistas. Defendía unha teoría ética chamada **Intellectualismo Moral** segundo a cal canto máis sabio es máis bo, as persoas que non actúan correctamente son aquelas que non coñecen realmente os valores éticos. Existen, pois, uns valores éticos eternos e universais que marcan o comportamento humano o único que temos que facer é esforzarnos por coñecelos. Se somos sabios seremos bos.

Platón: discípulo de Sócrates, compartirá con el a teoría do **Intelectualismo Moral**. Pero vai máis aló: Platón cre que existe unha realidade suprasensible na que se atopan as formas ou modelos das cousas correctas. Están son eternas e inmutables. O SH debe esforzarse nesta vida por poder recordar e visualizar aqueles valores que coñeceu na súa vida previa á vida na Terra e actuar sempre téndoos como modelos.

Tomás de Aquino: a súa teoría ética é o **Iusnaturalismo** que entende que existe unha Lei Natural anterior ás Leis Positivas (ou leis dos homes) que ten a súa orixe en Deus. Como esa lei ten orixe divina é eterna e incuestionable. O SH ten libre albedrío e por tanto pode cumprir esa lei natural ou non, pero a lei existe e a bondade está en seguila.

Kant: pensa ca moralidade deriva directamente da racionalidade: o SH é un ser moral porque é un ser racional, e é racional só en tanto que é moral. Non podemos escapar da nosa moralidade; podemos ser inmorais pero non amorais. Se a nosa moralidade ven da razón deberá ser común a toda humanidade, por tanto existen uns valores eternos. O que Kant quere por enriba de todo, é que eses valores universais non estén fundamentados en algo externo como sería a relixión, por iso os fundamenta na racionalidade que é algo interno. Somos morais porque nós mesmos (non ningunha norma externa) nos solicita selo. Así formula o que chama o **Imperativo Categórico, que é a única** norma teórica que ten que guiar os nosos actos concretos e da que non podemos escapar: *“Actúa sempre de tal maneira que poidas querer que os teus actos se convertan en lei universal.”*

Jürgen Habermas e Karl-Otto Apel: xunto con outros pensadores do século XX, son conscientes que as teorías que sustentan a universalidade da moral son moi difíciles de soste na actualidade. Aínda así consideran que é necesario poñerse de acordo nunha serie de valores universais e actuar como se realmente foran intocables. A estas éticas chámaselles **Dialóxicas** ou do **Discurso** baseadas do diálogo ou no discurso). A súa pretensión é facer posible un diálogo universal no que establecer convencionalmente, uns valores que deberán ser considerados universais e, por tanto, incuestionables. Para que este diálogo cumpra a súa función debe reunir unha serie de características:

- Que todos os membros da humanidade estean representados (incluso os que non teñen voz: nenos, discapacitados, enfermos, animais, planeta, xeracións futuras)
- Que todos dispoñan das mesmas posibilidades para intervir no diálogo (tempo, condicións intelectuais, medios, etc)
- Que ningún estea ameazado, supeditado ou atemorizado por algo ou alguén que non lle permita expresarse libremente.
- Que todo o mundo se comprometa a querer chegar a un fin

4.- DISTINTOS TIPOS DE ÉTICAS

4.1.- As Éticas Teleolóxicas

Son aquelas que buscan conseguir cos seus actos un fin. Son éticas heterónomas porque os seus criterios dependen das accións/fíns que queiran conseguir; non son autónomas. Moitas destas éticas son **Hedonistas** porque o fin que buscan é acadar a felicidade por eso as veces tamén se chaman **éticas da felicidade**. Pero aínda que todas buscan a felicidade, non para todas a felicidade é o mesmo, así cas súas propostas variarán:

- **Eudemonismo de Aristóteles:** o fin último do SH é chegar á perfección da súa esencia, á excelencia. A felicidade consistirá pois na máxima autorrealización persoal. E como a esencia do SH é a racionalidade canto mais racionais sexamos máis felices seremos.

- **Estoicismo:** a única maneira de ser feliz é coñecer a lei universal que goberna o universo e vivir conforme a ela. A maioría de SH descoñecen esa lei, pensan que son libres e loitan contra destinos que non queren adoptar. Isto, a maiores de ser inútil, fainos profundamente infelices. A misión do SH é coñecer o **Logos** (a lei universal) e vivir de acordo a ela, isa é a única felicidade posible.

- **Hedonismo dos epicúreos:** a felicidade é o pracer por tanto o SH se quere ser feliz debe achegarse as cousas que lle causan pracer e apartarse das que lle causan dor. Pero Epicuro diferencia entre:

- Pracer Activo: é a procura continua de cousas que nos satisfagan. Esta procura é inútil, causa ansiedade, frustración, depresión; é un camiño que conduce a infelicidade

- Pracer Pasivo: consiste en vivir conforme ao mínimo, non precisar nada, non desexar nada. Esta actitude conduce á **ataraxia** (tranquilidade de espírito) que é a única felicidade que existe.

- **Utilitarismo de Jeremy Bentham e J.S Mill:** todas as éticas anteriores falan dunha felicidade a nivel individual. Bentham e Mill, no século XIX, son os primeiros en falar da **Felicidade do grupo**. Propoñen un criterio que é o da **utilidade** ou **ben común**. Segundo isto: unha acción é boa cando trae a máxima felicidade ao maior número de xente posible; por tanto unha acción que traia felicidade só individualmente non podería ser considerada boa.

4.2.- As Éticas Deontolóxicas ou do Deber

Chámanse así porque pensan cas nosas accións deben estar fundamentadas unicamente no deber e non no fin que queiramos conseguir. As súas características son:

- Non son teleolóxicas: non dependen de ningún fin; a bondade/maldade dos actos non están en función das consecuencias

- Son Autónomas: porque non dependen de nada

Son éticas dialóxicas:

- A de Kant
- A de Habermas e Apel
- A Ética Existencialista de JP Sartre que parte de unha tripla suposta:
 - Primeiro é a existencia e despois a esencia, non hai ningunha esencia previa
 - O SH está condenado a ser libre, é dicir a elixir continuamente
 - Deus non existe, é un *constructo* humano refuxio da frustración que causa a súa finitude

En consecuencia:

- Como non hai esencias previas, os valores morais tampouco existen previamente, vanse forxando ao longo da existencia humana, cas súas eleccións obrigadas os individuos van definindo os seus valores
- Si Deus non existe os valores morais non poden vir del e tampouco poden ser unha laicización do cristianismo
- Isto non ten porque levarnos á **anarquía moral** e como afectan os nosos actos aos demais pode ser unha guía: "*Nada é bo para min se non o é tamén para os demais.*" Pero para os existencialistas, isto fai que a ética vólvese unha especie de carga insoportable: a cada elección debo facerme "carga" da humanidade (considerar como a miña acción transforma a humanidade). O SH non decidiu ser libre pero o caso é co é e esa é unha carga insoportable